HUKUKUN YAYGINLAŞMASINA ADANMIŞ BİR ÖMÜR: MUHARREM BALCI[1]

"Örnek olmanın önder olmaktan daha efdal olduğunu resmettik…"

"Hukukun Yaygınlaştırılmasına Adanmış Bir Ömür" başlıklı ve Doç. Dr. İlker Dere tarafından kaleme alınan bu kitapta[2]; Muharrem Balcı'nın hayatı, çocukluk yılları, lise ve üniversite döneminde yaşadıkları, mezuniyet sonrasında avukatlık mesleğine adım atmasının ardından müdahil olduğu dönemin önemli davalarında yaşadıkları, yayıncılık tecrübesi, Türkiye Yeşilay Cemiyeti başta olmak üzere vakıf ve derneklerdeki kurucu, üye ya da idareci olarak edindiği deneyim, bağımlılıkla mücadele geçmişi, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Grubuna dair notlar, Muharrem Balcı'nın düşünce dünyası, dostlarının ve öğrencilerinin gözünden Muharrem Balcı ve hakkında yazılanlar, söylenenler, kitaplarının kaleme alınış hikâyeleri ve diğer eserleri (raporlar, tebliğler, söyleşiler, şiirler vd.) hakkındaki bilgiler Muharrem Balcı'nın kendisi ve öğrencilerinin/arkadaşlarının anlatımlarıyla okurların ve araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

Özellikle hukukçular, eğitimciler, öğrenciler, sivil toplum kuruluşlarında çalışanlar, kurumlar ve yakın tarih üzerine araştırma yapanlar, bağımlılıkla mücadele üzerine mesai harcayanlar başta olmak üzere her kesimden ve her meslek grubundan insana katkı sağlayabilecek nitelikteki bu biyografi çalışmasına dair tuttuğum noktaları paylaşmak istedim. Yararlı olması dileklerimle notlarımı ilginize sunuyorum…

Çocukluk Yılları

Tipik bir Karadenizli aileye sahip olan Muharrem Balcı, oldukça fakir ama birbirine bağlı olan bir ailenin üyesidir. Çocukluğu diğer amcalarının 3 gözlü gecekondusunun yanındaki tek gözlü bir gecekonduda geçmiştir[3]. Babası Salih Bey, kumsaldan kayıkla kum çekme işi yaparken hafız olan annesi de çevresindeki 20-60 yaş arasındaki birçok kişiye Kur'an öğrettiğinden dolayı çevresinde çok hürmet gören bir kişidir[4].

Muharrem Balcı, kendisinin kimliğini oluşturan, hayata ve İslam'a ve geleneğe dair ilk bilgilerini annesi Nuriye Hanım ve babaannesi Havva Hanım'dan edinmiştir. Yardım ve infak konusunda kendisine örnek olan kişi ise, kış günü kahveye gelen gömlekli adama yeni paltosunu verip eve titreyerek dönecek kadar gönlü zengin olan babasıdır[5].

---

[1] Muhammet Negiz, Muhammet Negiz, Dünya Bizim Kültür Portalı'nda yayımlanmıştır. (9 Aralık 2021 Perşembe) https://www.dunyabizim.com/kitap/hukukun-yayginlasmasina-adanmis-bir-omur-muharrem-balci-h44886.html

[2] Dere, İ. (2021), *"Hukukun Yaygınlaştırılmasına Adanmış Bir Ömür: Muharrem Balcı"*, Mahya Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 288 Sayfa.

[3] Sayfa 16.

[4] Sayfa 11-13.

[5] Sayfa 13.

Yaramaz, ele avuca sığmaz bir çocukluk dönemi geçiren Muharrem Balcı[6], ilk ve ortaokul dönemini şu ifadelerle anlatıyor[7]:

> ***"İlkokulda çok başarılıydım ama ortaokulda haşarıydım. Çünkü ortaokula gelince her dersin ayrı öğretmeni oldu. Tek öğretmenden çok öğretmene geçince, hepsiyle aynı diyaloğu kuramıyorsunuz. Öğretmenler de zorlanıyor. Ancak bazı öğretmenler, bazı öğrencilerle iyi diyalog kurabiliyor. Elektrik meselesi. Kısacası, ortaokulu üç senede zar zor bitirdim."***

Lise ve Üniversite Dönemi

Liseye kadar yaramaz ve hareketli bir kişiliğe sahip olan Muharrem Balcı için bu dönemde değişim başlayacaktır. Öğretmenlerin öğrencilerle daha yakından ilgilendikleri bu dönemde Balcı'nın yazdığı kompozisyonları beğenen edebiyat öğretmeni, sınavlardan önce onun kâğıdını örnek olarak sınıfta okumaya başlar[8].

Sarıyer Ali Kethüda Camii ve Sarıyer Türbe Sokak'taki eski bir dondurma imalathanesinden bozma bir mekânda, halkın desteği ile oluşturdukları okuma odası sayesinde kendilerini dini ve kültürel anlamda geliştirme imkânı bulurlar ve yayınevlerinden ücretsiz temin ettikleri edebiyat, siyaset ve dine dair kitaplardan istifade ederler[9].

Bu süreçte *Milli Türk Talebe Birliği*'ne *(MTTB)* yakın olan *Fikir ve Kültür Ocakları*'nın Sarıyer şubesini kurmak için harekete geçen Muharrem Balcı ve arkadaşları, okudukları okulun müdür yardımcısı, birkaç öğretmen ve Sarıyer'in yerlisi olan bazı kişilerin de desteğiyle derneği açmayı başarırlar. Dayanışma ruhuyla eşyaları hazır edilen dernekte lise öğrencilerine İngilizce, fen, matematik ve geometri dersleri verilmekte ve gençler sınavlara hazırlanmaktadır. Sarıyer Lisesi'nin idealist hoca ve öğrencileri, bütün bunları ücretsiz olarak yaparlar[10].

Altı yılda bitirdiği lisenin ilk üç yılını *"haylazlık dönemi"* olarak gören Muharrem Balcı, ikinci üç yıllık dönemde MTTB ile tanışmış ve bu sayede kendisini bulmuştur. MTTB'nin ortaöğretim komitesine kayıt olan Balcı ve arkadaşları mitingler, afişler, seminerler, dergi faaliyetleri vb. çalışmaların yürütülmesinde rol almışlardır.

MTTB'de yer aldığı dönemlerde Necip Fazıl Kısakürek ile de tanışan Balcı, onun teorik ve felsefi düşüncelerinden etkilenmemiştir. *"Benim Necip Fazıl'dan aldığım, hep heyecan olmuştur."* diyen Balcı, Necip Fazıl'ın o dönem birçok ekolu etkilediğinin altını çizmektedir[11].

---

[6] Sayfa 16-18.
[7] Sayfa 24.
[8] Sayfa 25-26.
[9] Sayfa 26-27.
[10] Sayfa 28-29.
[11] Sayfa 30-31.

1970 yılında çıkmaya başlayan *Yeniden Milli Mücadele Mecmuası*, Balcı ve arkadaşları için yeni bir dönemin kapısını aralar. Tepki göstermek için gittikleri *Mücadele Birliği*'nin İstanbul temsilciliğinden birer *"mücadeleci"* olarak çıkmışlardır. İçerde dinledikleri Yılmaz Karaoğlu'nun kişiliği ve anlattıklarından Balcı ve arkadaşları çok etkilemiştir. Bu tanışma ile artık MTTB dönemi sonra ermiş ve paketleme, taşıma ve tanıtım süreçlerinde idealistçe çalıştıkları *Milli Mücadele Dergisi* dönemi başlamıştır[12].

Balcı ve arkadaşları, Mücadele Birliği'nde birçok görevin yerine getirilmesinde aktif olarak çalışmış ve teşkilatlanmada çeşitli sorumlulukları üstlenmiştir. Bu esnada dini eğitim ve kültür çalışmalarının yanında okuma gruplarında temel eğitim metinlerinin takibi yapılmıştır[13].

Bu dönemde Balcı, lisede beklemeye kalırken teşkilat tarafından İstanbul merkeze çağrılır. Geçimini sağlamak için *büfe işletmeciliği, pazarcılık, kavun-karpuz sergiciliği* gibi çeşitli işleri yapan Balcı, Bayrak Gazetesi sahibi ve teşkilatta üst yönetimde yer alan Yıldırım Kemal Akıncı'nın ikna etmesi neticesinde tekrar derslerine odaklanır ve Akıncı ile beraber ders çalışarak sınavlarına hazırlanır. Bu sayede derslerini veren Balcı, üniversite sınavına da girer. Sınav sonuçları açıklandığında birkaç farklı fakülteye ön kayıt yaptırsa da son durak *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi* olur.

Üniversite öğrenciliği döneminde de Mücadele Birliği bünyesinde çeşitli *eğitimler, dersler, yaz kampları* gibi faaliyetlerine devam eden Balcı ve arkadaşları, diğer yandan yaşanan ekonomik sorunlar nedeniyle zorlaşan yurt hayatını kolaylaştırmak amacıyla gıda ürünleri tedariki için çaba sarf etmektedir. O yıllarda karşıt görüşlü öğrenciler arasındaki kutuplaşma ve çatışma da bu dönemi daha da zor hale getirmektedir[14]. Zaman zaman mitinglere ve eylemlere katıldığı için derslere ve sınavlara giremeyen Balcı, bütünleme sınavları ile durumu telefi etmeye çalışır[15]. Balcı, üniversitede ders aldığı hocaları ise *"tarihin en önemli hukuk hocaları"* olarak değerlendirmektedir[16].

Muharrem Balcı ve arkadaşlarının Mücadele Birliği'nden ayrılması 1976 yılına tekabül etmektedir. Mücadele Birliği'nin söyleminde gözlemlenen değişim ve Mücadele Birliği Başkanı Aykut Edibali'nin 1975 yılında Topkapı Sarayı'ndaki *"lüks"* düğünü, Balcı ve arkadaşlarını rahatsız etmiştir. Halkın paralarıyla ayakta duran bir teşkilatın başkanın düğününü Topkapı Sarayı'nda yapması ve alt kademedekileri çağırmaması, zihinlerdeki soru işaretlerini çoğaltmıştır. Balcı, bu konuda yaptıkları açıktan eleştirilerin *"fitne"* olarak değerlendirildiğini aktarırken durumu şu sözlerle izah ediyor[17]:

> ***"İlginçtir, İslam tarihinde, iktidarlar, muhaliflerini, eleştirenleri, hep fitneci olarak mahkûm etmişlerdir."***

[12] Sayfa 31-32.
[13] Sayfa 34.
[14] Sayfa 39-50.
[15] Sayfa 51.
[16] Sayfa 54. (İsimleri ve uzmanlık alanları kitapta yer almaktadır.)
[17] Sayfa 54-55.

Balcı ve arkadaşlarının açıktan eleştirilerinin sürmesi üzerine, onları yanına getirten Mücadele Birliği Başkanı Aykut Edibali, *"Ya ne uğraşıyorsunuz bu işlerle kardeşim! İkinize de bir market açalım. İşinize bakın, paranızı kazanın, hayatınızı kazanın. Ne karıştırıyorsunuz bu işleri?"* demiştir[18].

"Market istesek burada olmazdık, başka yerlerde olurduk" diyen Balcı ve arkadaşı Hamza Türkmen, Aykut Edibali'nin şu ifadeleri üzerine artık ayrılma vaktinin geldiğini anlamışlardır:

> ***"Siz anlamadınız. Ben 1972'de teşkilatı dalgalanmaya bıraktım yani kendi haline bıraktım, ama siz anlamadınız, sürdürmeye çalıştınız. Siz anlamayınca ben de bitiremedim."***

Meslek Hayatı ve Müdahil Olunan Önemli Davalar

1986 yılında Hukukçular Derneğine dâhil olan Muharrem Balcı, 1990'lı yılların önemli davalarında doğrudan ya da dolaylı olarak yer almıştır. Pullama, Kaynak Yayınevi, Sivas, İslami Hareket, Sincan ve Başbağlar davaları zamanında yaptıkları ve yaşadıklarına dair önemli ayrıntılar, kitapta Balcı tarafından anlatılmaktadır[19].

Yayıncılık Tecrübesi

> ***"Doğrularını paylaşabileceğimiz veya ibret alınabilecek kitapları; kınanır, eleştirilir, mahkûm edilir veya satılmaz gibi endişeleri dikkate almadan, talep sahiplerine, iyiliği dileyenlere ulaştırabilme hizmeti içinde olmak, bizleri sahasında görevini yapan insanların mutluluğuna erdirecektir. Tanıtım ve dağıtım zorlukları, maliyet giderlerinin sürekli artışı ile oluşan problemler, yönetim olarak karşılayacağımız ve çözmemiz gereken başlıca engellerdir. Bu engeller, şüphesiz Türkiye yayın piyasasının ciddi ve düzenli çalışmayan çarkına bizleri ayak uydurur hale götürecek bahaneler olmayacaktır. Okuyucuya ciddi ve kalıcı eserleri, ciddi bir yayın tekniği ile sunmaya çalışacağız, iyi bir düşüncenin oluşturabileceği etkinin, kendi içeriği kadar sunuş biçimiyle de ilişkili olduğuna inanıyoruz."***

Yukarda bir kısmını alıntıladığım *"manifesto"* ile vizyon ve misyonlarını kamuoyu ile paylaşan[20] Yöneliş Yayınları, 1988-2005 yılları arasında birçok eseri okurları ile buluşturmuştur. Muharrem Balcı ve arkadaşlarının yayıncılık tecrübesine dair yaptığı paylaşımlar ve yayınevi bünyesinde yayımlanan eserlerin listesi de kitapta yerini almıştır[21].

Sivil Toplum Kuruluşları

"Misyonlarını yitirenler kurumlar değil, kurumlara vaziyet eden, onlara renk ve hayat veren kişilerdir."

Av. Muharrem Balcı, fiili avukatlığın ve hukuk çalışmalarının yanı sıra birçok sivil toplum kuruluşunun kurucu üyesidir ve bu kuruluşların çalışmalarına aktif olarak da katılmaktadır.

---

[18] Sayfa 55-56.
[19] Sayfa 81-104.
[20] Sayfa 253-254
[21] Sayfa 69-76 ve 252-255.

Bunlar arasında, Hukukçular Derneği (HD), Mazlumlarda Dayanışma Derneği, MAZLUMDER) Kurucu Üyelikleri, Tüketiciler Birliği (TB) Onur Kurulu Başkanlığı, Hasta Hakları Aktivistleri Derneği ve Sağlık ve Gıda Güvenliği Hareketi'nin kurucu üyeliği ve Onur Kurulu Başkanlığı, Araştırma Kültür Vakfı (AKV) Kurucu Üyeliği, 69. Dönem (2010 – 2012) Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Başkanlığı, Sınırsız Kardeşlik ve Dayanışma Derneği (KİYADER) ile Dünya Yetimler Eğitim Vakfı Kurucu Üyeliği yapmış olup birçok sivil toplum kuruluşunun da fahri Hukuk Danışmanlığını yapmaktadır.[22]

Kitapta sivil toplum kuruluşları çalışmaları konusunda deneyim ve izlenimlerini aktaran Balcı, *Hukukçular Derneği, Hukuk Vakfı, Çağrı Avukatlar Grubu, Tüketiciler Birliği Derneği, Hasta Hakları Aktivistleri Derneğ*i ve *Türkiye Yeşilay Cemiyeti* hakkında önemli bilgiler vermektedir. Sivil toplum kuruluşlarında üye ya da yönetici olmaktaki amacı, yerine getirdiği ve getiremediği görevler, karşılaştığı teşvikler ve engeller, başarılar ve hayal kırıkları konusunda önemli ve detaylı açıklamalarda bulunmaktadır[23]. Yeşilay Genel Başkanı olduğu döneme dair yapmış olduğu paylaşımlar, bağımlılık konusunda çalışanlara ya da Yeşilay hakkında okuma veya araştırma yapma niyetinde olan kişilere önemli katkılar yapabilecek niteliktedir[24]. Bu bölümü okurken, *Peter Drucker* tarafından söylendiği belirtilen *"Kültür, stratejiyi kahvaltı niyetine yer."* cümlesi, ister istemez insanın aklının bir köşesinden geçebilmektedir[25].

Bağımlılıkla Mücadele

Bağımlılıkla mücadele konusunda Yeşilay'da iken yoğun çaba harcayan Muharrem Balcı, genel başkanlık görevinden ayrıldıktan sonra da bu uğraşına devam etmiştir. Bağımlılıkla mücadeleyi misyon edinen birçok platformun çalışmalarına ve yönetimine dahil olmuştur. Geçmişten ve Yeşilay Cemiyeti Genel Başkanlığı döneminden edindiği tecrübeyi bağımlılıkla mücadele eden sivil toplum kuruluşlarıyla paylaşmaya çalışmıştır. STK'ların sadece toplantı ve eylemlerine katılmakla yetinmemiş, bu kuruluşların kurumsallaşmaları, nitelikli program ve projeler ortaya koymaları için de uğraş vermiştir[26].

Bağımlılıkla mücadele konusundaki yaklaşımını Muharrem Balcı şu sözlerle açıklamaktadır[27]:

> ***"Nerede bağımlılıklarla mücadele zemini görsem yardımcı olurum. Bağımlılıklarla mücadeleyi, insan hakları mücadelesinin evrensel bir şubesi, parçası olarak görürüm."***

Bağımlılıkla mücadele sürecinde *"Hukuk Dili"*ni önemsediğinin altını çizen Balcı, konuşmasının devamında bir özlemini dile getiriyor[28]:

[22] http://www.muharrembalci.com/hakkinda.php, Son Erişim Tarihi: 30.11.2021.
[23] Sayfa 77-170.
[24] Sayfa 139-170.
[25] Bu durumlarda Muharrem Balcı'nın sergilediği tavır, *"Ya bir yol bul, ya bir yol aç, ya da yoldan çekil"* şeklindeki Konfüçyüs'e atfedilen nasihati de akıllara getirmektedir. (Muhammet Negiz)
[26] Sayfa 170-171.
[27] Sayfa 171.
[28] Sayfa 172.

"Yeşilay'dan sonra, bağımlılıklarla gerçekten mücadele edebilecek bir kuruluşun özlemini çekiyorum. Bende bir umuttur bu, hukuk diline aşina ve onu kullanabilen bir bağımsız bağımlılıklarla mücadele zemini…"

Muharrem Balcı, kitabın bu bölümünde bağımlılıkla mücadele konusunda çalışmaları olan *Sarıay Derneği, Bağder* ve *Maviay Derneği* ile olan ilişkisi, bu derneklerle birlikte yaptıkları çalışmalar ve sonrasında edindiği izlenimlere dair açıklamalar yapmaktadır[29].

Genç Hukukçular Hukuk Okumaları

Yönetiminde bulunduğu bir derneğin genel kurul konuşmasında Muharrem Balcı'nın dilinden dökülen bu ifadeler[30], Balcı'nın Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Grubu ve diğer ders gruplarındaki öğrencilerine olan bakışını anlamamıza yardımcı olacaktır:

"Yönetim olarak yetersizliğimize rağmen; kendilerinden öneriler, gayretler ve çözümler beklediğimiz üyelerimizin de ilgisizliğine ve ciddiyetsizliğine karşılık; yapmak istediklerimize, sesimize ve çalışmalarımıza bir tek nida geldi:
'Ne olur, bizi, geleceğe hazırlayacak çalışmalar içinde bulundurun. Yol gösterin, anlatın, ödevler verin' diyen sesler.
Kimdi bunlar? Her biri bizlerin gençlik yıllarımızdaki arzularlar, isteklerle, heyecanlarla kavrulan, üstatlarının, ağabeylerinin dizinin dibinde veya bürolarda veya derneklerinde, sivil toplum kuruluşlarında, hukuka ve hayata ilişkin hayati bilgileri talep eden ÖĞRENCİLER.
…
İnanç ve ideal bağı ile bağlı olduğumuz bu gençlerin istikballeri, kan bağı ile bağlı olduğumuz çocuklarımızın istikballerinden farklı olmamalı değil miydi?"

1998 yılından günümüze aralıksız devam eden Genç Hukukçular Hukuk Okumalarının ders yapma yönteminin hikâyesi, Muharrem Balcı'nın arkadaşları ile beraber yapmış olduğu 9 günlük İran seyahatine dayanmaktadır. Bir nevi *kıyaslama* (Benchmarking) yaparak, burada gözlemlediği ders yapma metodundan ilhamla kendi ders işleyiş sistemini teşkil etmiştir. Balcı, Kum şehrindeki[31] gözlemlerini şu ifadelerle anlatmaktadır[32]:

"Kum şehrinde iken bir medresede ders izledim. (…) Medreseye giderken yolda genç öğrenciler gördüm, koltuklarında yığınla kitaplar, medreseye gidiyorlar. Derste ise her yaş grubundan insan var. Öğrencisinden ayetullahına kadar, ama hepsi öğrenci idi[33]. Dersi yapan da bir molla ama o da öğrenci, grubun öğrencisi. İnteraktif katılım vardı; konuşuyorlar, katılım sağlıyorlar, eleştiri veya katkı yapıyorlardı."

---

[29] Sayfa 170-173.
[30] Sayfa 264.
[31] Kum, İran'da Kum Eyaleti'nin yönetim merkezi konumunda olan ve Tahran'ın güneyinde bulunan bir şehirdir.
[32] Sayfa 104.
[33] İran'da dini bir makam olarak da bilinir. "Ayetullah" unvanına sahip insanların fetva verme yetkisi vardır. "Şii mollalarının kullandığı unvan" gibi tanımlara rastlamak mümkündür. (Muhammet Negiz)

Bir grup genç hukukçu ile 1998 yılında başlayan derslerin katılımcıları zamanla ofislerden taşmaya başlamış ve bir süre sonra birçok ilde düzenlenir olmuştur[34]. COVID-19 küresel salgını ile sanal ortamda da dersler yapılmaya başlamış ve ülkenin her noktasından kişilerin bu derslere katılımı mümkün hale gelmiştir.

Muharrem Balcı, meşhur Salı Grubu ile yaptıkları çalışmaları ve benzerlerinden ayrılan yönlerini şu sözlerle anlatıyor[35]:

> ***"Bizim yaptığımız çalışma bir ders çalışmasıdır. Bir seminer, konferans veya sohbet çalışması değil. Genelde camiada seminerler, konferanslar veya sohbetler olur. Benim hayatımda bunlar yok. Yani ben de seminer ve konferans veririm ama benim kendi çalışmalarım hep ders mahiyetindedir. Çünkü ders kurallı bir çalışmadır, kuralları olan bir çalışmadır ve zorunlu bir çalışmadır. Keyfe keder bir çalışma hiçbir zaman ders olarak düşünülmez. Seminerler, konferanslar veya sohbetler için çağırırlar birini, adam konuşur gider. Dinleyicilerin herhangi bir sorumluluğu yoktur, bir hazırlığının olması gerekmiyor. Dolayısıyla biz çalışmaları ciddiye alırız. Tüm Genç Hukukçuların kafasına kazınan sözdür bu: "Ders, Kazası Olmayan Bir İbadettir."***

Derse katılım öncesinde adayın Muharrem Balcı ile görüşerek çalışma hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir. Katılımcı adayı derslere neden katılmak istediğini ve neler yapmak istediğini, bir bakıma *niyet mektubu* gibi, açıklar. Balcı da derslere katılım, ciddiyet ve istikrar konusunda adayları bilgilendirir.

Uygun görülen kişiler, takip eden ilk Salı günü derse *"misafir"* olarak katılır. Çalışmaya *3 hafta üst üste gelen kişinin* misafirliği kalkar ve yoklama listesine eklenir. Bu süreçten sonra katılımcı, herkes gibi derste soru sorabilir ve derse katkıda bulunabilir. Derse katılım kurallarına *riayet etmeyen kişiler* ise dersten çıkarılır[36].

Derslere katılım için *hukukçu* olma şartı aransa da hukukçularla yan dal çalışmalar, okumalar ve sunumlar yapabilecek *sosyal bilimler alanından kişiler* de katılabilmektedir. *Lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri, avukatlar, stajyer avukatlar, hâkim ve savcı adayları ile hâkim ve savcılar, her kademeden üniversite öğretim üyeleri ve elemanları* bu okuma gruplarının öğrencileri durumundadır. **Çalışmaya katılan herkes öğrencidir, kimseye statüsüne göre muamele edilmez**. Balcı da çalışmaların en devamlı, istikrarlı öğrencisi olarak görülmektedir[37].

Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın, Balcı'nın Meslekte 30. Yıl Kutlaması'nda yaptığı konuşmasında, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Grubu hakkında şu ifadeleri kullanmıştır[38]:

---

34 Sayfa 105 ve 116.
35 Sayfa 106.
36 Sayfa 106-107.
37 Sayfa 108.
38 Sayfa 110.

"Muharrem Bey'in bu Salı Grubu, adeta Muharrem Bey'in tek başına bir fakülte gibi, ikinci bir fakülte gibi görünüyor. Bence hepiniz, herhangi bir üniversitenin hukuk fakültesinin yanında Muharrem Bey'in fakültesinden de mezun hissetmeniz gerekir, mümkündür bu. Kendisine nice yıllar diliyorum. İnanıyorum ki, bu Salı Grubu'ndan yeni Muharrem Beyler çıkacak. Türkiye'ye hukukun hâkim olması noktasında önemli başarılar gerçekleştirecek…"

Bu derslerde yapılan sunumlarla katılımcılar, okumalarını geliştirme, sunum yapmayı öğrenme ve bu konuda uzmanlaşmanın yanında kalabalığa hitap etme ve sunumlarını makaleye dönüştürme gibi kazanımlar elde ederler. Şimdiye kadar derslerde yapılan sunumlardan çıkarılan makaleler, üç yıl arayla ve *"Birikimler"* adıyla yayınlanmış ve 5 ciltlik bir seri haline gelmiştir[39].

Düşünce Dünyası

Muharrem Balcı'nın düşünce dünyasının temellerini, kitabın yazarı İlker Dere'ye göre hukukun dört temel kavramı oluşturmaktadır. Bunlar; *hak, adalet, özgürlük ve meşruiyet* olarak belirtilmiştir[40]. Balcı'nın düşünce dünyasında *Aliya İzzetbegoviç* ve *İnsan(Hukukçu) Yetiştirme Tasavvuru* çok önemli bir yer kaplamaktadır.

a)Aliya İzzetbegoviç

Aliya İzzetbegoviç(1925-2003) ve arkadaşlarının düşünsel temelleri üzerine eğilen ve bu konuda oldukça yoğun bir mesai harcayan Muharrem Balcı, o dönemde *"Aliya ve Arkadaşlarında Yol Haritası ve Gelecek Tasavvuru"* adlı bir kitap yazmaya başlamıştır. *"Bu ekibin düşünce temellerinde ne var?"* sorusunun peşinde giden Balcı, Aliya'nın *"Doğu ve Batı Arasında İslam", "İslami Deklarasyon"* adlı eserlerini detaylı bir incelemeye tabi tutmanın yanında hem Türkiye'de hem de Bosna'da konuya vakıf olan isimlerle istişarelerde bulunmuştur.

Kitabını tamamlamadan önce tekrar Bosna'ya giderek Başçarşı'daki *Genç Müslümanlar/Miladi Muslimani* adlı Aliya'nın da içinde yetiştiği teşkilatın binasında, dernek başkanı olan Prof. Dr. İsmet Kasumagiç'e (1930-2020) ulaşır. Uzun süredir yanıtını aradığı soruyu bu defa Prof. Kasumagiç'e sorar.

Kasumagiç, soruyu beğendiğini ve daha önce hiç sorulmadığını belirtir ve 1946 yılında Belgrad Üniversitesi'nde öğretim üyesi olduğu dönemde gelen bir Arap ile Ömer Behmen[41], Aliya İzzetbegoviç ve kendisinin olduğu bir ders grubu oluşturduklarını ve bir buçuk sene o kişiden ders aldıklarını söyler.[42]

---

[39] Sayfa 110-111.

[40] Sayfa 234.

[41] Ömer Behmen, Aliya İzetbegoviç önderliğinde kurulan Demokratik Eylem Hareketi-SDA adlı partinin kurucularından birisidir. Gençlik yıllarından beri Aliya ile dava arkadaşı olan bir isimdir. Bkz: *"Aliya'nın en güçlü kalesi: Ömer Behmen"*, Cins Dergi, https://www.gzt.com/cins/aliyanin-en-guclu-kalesi-omer-behmen-3497602

[42] Sayfa 173-180.

Balcı, Türkiye'ye dönüşünde bu kişinin kim olduğunu merhum Akif Emre'den öğrenir. Akif Emre(1957-2017), Muharrem Balcı'nın daha önce bu kişinin biyografisini yayımladığını[43] da hatırlatır: Şekib Arslan[44].

Muharrem Balcı, kitapta bu kişi hakkında şu bilgileri veriyor[45]:

> ***"Şekib Arslan… Şekib Arslan bir Dürzi Prensi. Bu Dürzi aile Müslüman oluyor ve Lübnan'da tutunamıyor, Suriye'ye göç ediyorlar. Sonra İstanbul'a geliyorlar. Şekib Arslan bir prens, asilzade. Anladığım kadarıyla Teşkilat-ı Mahsusa'ya dâhil oluyor. 1946'da Bosna'ya gidiyor. Bir buçuk sene… Oradan Kuzey Afrika'ya gidiyor. Tunus, Fas, Cezayir… Buraları örgütlüyor. Belli ki 46'larda Teşkilat-ı Mahsusa yaşıyor. Bunun başka bir izahı yok.***
>
> ***Şekib Arslan, bir buçuk yıl Aliya ve arkadaşlarıyla çalışmalar yapıyor ve bunlara neyi taşıyor? Afgani'yi, Abduh'u, Mevdudi'yi taşıyor, Seyyid Kutub'u, Hasan el-Benna'yı, Takiyuddin Nebhani'yi taşıyor. Bunların eserlerini ve düşüncelerini taşıyor."***

b)İnsan(Hukukçu) Yetiştirme Tasavvuru

Doç. Dr. İlker Dere'nin kendisine yönelttiği *"Sizin adam ya da insan yetiştirme tarzınız nasıldır?"* sorusuna Muharrem Balcı şu şekilde yanıt veriyor[46]:

> ***"Ben adam yetiştirmeyi insanların her sorunuyla ilgilenmeye bağlıyorum. Sadece dersinize gelen insan ile ilgilenmek adam yetiştirmek için yeterli değil. Çünkü herkes 'Ben buradan çok iyi şeyler alayım, öğreteyim' düşüncesiyle gelmiyor. Herkesin kapasitesi de aynı değil, herkesin imkânı da aynı değil. Fiziki imkânları, maddi imkânları, düşünce imkânları, düşünce dünyası, herkesin beslendiği yer, geldiği yer farklı. Ama siz insanların maddi sorunlarıyla ilgilenirseniz, ona kendini ifade etme imkânı sağlarsanız, ona eş, aş, iş bulma konusunda yardımcı olursanız, yani vakıf adam olursanız bu insanları da vakfetmeye yönlendirirsiniz, örnek olursunuz."***

"Örnek olmazsanız, adam yetiştiremezsiniz" diyen Balcı, *kişinin anlattıklarının kendisinin temsil etmesi, yansıtması halinde* çevresindeki insanlar için bir örneklik teşkil edeceğini ve onun gibi yapmaya başlayacaklarını belirtiyor. Ofisindeki mutfağında 40 yıldır yemek kaynadığını, internete erişim imkânının bulunduğunu belirten Balcı, bu sayede ziyaretine gelen kişilerin yemeklerini yemenin yanında internet vb. kişisel ihtiyaçlarını hallederek gidebildiklerini söyleyerek ekliyor[47]:

> ***"Şimdi benim öğrencilerimden bunu yapmaya çalışanlar var. Ben bunu 40 sene anlatsaydım olmazdı, ama 40 sene yapınca oluyor. Anlatmak yetmiyor."***

Sadelik, güven, ulaşılabilirlik üzerine çeşitli örnekler veren Muharrem Balcı, en sonunda yine

[43] *Batı'ya Karşı İslâm: Şekip Arslan'ın Mücadelesi*, William I. Cleveland (1985), Yöneliş Yayınları, Şubat 1991, İstanbul

[44] Sayfa 180.

[45] Sayfa 180.

[46] Sayfa 186. (**"Adam"** kelimesinin Türk Dil Kurumu sözlüğünde ilk anlamının **"insan"** olduğunu da not edelim.)

[47] Sayfa 186-187.

örnek olma/örneklik vurgusu yapıyor; *"Bu örnekliği gören insanlar, Anadolu'da bir yerlere gittiklerinde imkânı bulduklarında bu örnekliği yaşatmaya çalışıyorlar. Bundan daha güzel bir mutluluk var mı?"* diyerek, Gaziantep, Denizli ve Ankara'daki okuma gruplarından örnekler veriyor[48].

Balcı, adam yetiştirmenin bir formülasyonu olarak, *"herkesin kendine yakışanı yapması"* gerektiğini belirtiyor. *"O zaman adam yetişir. Ben kendime yakışanı yaparsam, benim yanımdakiler de kendine yakışanı yaparlar, bunu öğrenirler"* diyen Balcı, 68 yaşında olduğu halde halen öğrencilerini yurtlarında, evlerinde ve sohbet ortamlarında ayrım yapmadan ziyaret ettiğine ve onlar için elinden gelen bütün imkânları seferber etmeye çalıştığının altını çiziyor[49]. Bununla birlikte öğrencilerin yetişmesinde tek kendisinin katkısının olduğu gibi bir iddiada bulunamayacağına dikkat çekiyor[50]:

> ***"Ben onların bütün hayatında yokum. Onları ben yetiştirdim diyemiyorum. Sadece benim öğrencim de değiller. Onlarca, yüzlerce hukukçunun öğrencisi… (…) İnsanların yetişmesinde onlarca farklı insanın rolü var. Ben onların varlığından, çalışmalarından gurur duyuyorum."***

Hakkında Yazılanlar ve Söylenenler

Kitabın yazarı Doç. Dr. İlker Dere tarafından Muharrem Balcı'nın arkadaşlarına (Yaklaşık 35-40 kişiye) yöneltilen, *"Muharrem Balcı'yla nerede ve nasıl tanıştınız?", "Muharrem Balcı'nın sizin için anlamı nedir?", "Muharrem Balcı, hayatınıza ne tür katkılar yapmış, ne tür izler bırakmıştır?"* şeklindeki sorulara verilen yanıtlar incelendiğinde Muharrem Balcı'nın bazı yönlerinin ön plana çıkarıldığı görülmüştür. Doç. Dr. İlker Dere, Balcı'nın dostlarının söylediklerinden şöyle bir cümle kurmuştur[51]:

> ***"Muharrem Balcı, gerçek bir abi, dost, öğretmen, deniz feneri, rehber,*** **hoca, amca,** ***baba, aksiyon adamı, enerjik, yorulmak bilmeyen, mücadeleci, iddialı, mümin, araştırmacı, okuyucu, yazar, hak savunucusu, vefakâr, cömert, serdengeçti, sırdaş, güvence, ince düşünceli, duygusal, disiplinli, kararlı, istikrarlı, tutarlı, ilkeli, rol model (örnek, model), apolitik, girişimci, bağımlılık karşıtı, hem vâkıf hem vakıf,*** **dert ve dava** ***sahibi ve adanmış bir Müslüman hukukçudur."***

Kitabın aynı sayfasında yer alan, Yakup Kemal Kalyoncu'ya *"Muharrem Balcı'nın kendisi için anlamı"* sorulduğunda verdiği yanıt ayrıca dikkat çekmektedir:

> ***"Ben" değil "Biz", "Yaparız" değil "hemen Yapıyoruz", "Bize iyi adam lazım değil, bizde kötü adam yok, bize çalışan (çalışkan) adam lazım", "Adalet; bir şeyi olması gereken yere koymak", "birbirimizin şahidi olmak", "hak arama bilinci", "Müslüman hukukçu", "hatip", "şair", "Salı", "Balcı", "ağabey", "Muharrem Hocam", "yol arkadaşı", "iyi bir baba", "dünyada en çok torunu olan dede", "gurme", "vefa"…***

---

[48] Sayfa 188.
[49] Sayfa 188-190.
[50] Sayfa 193-194.
[51] Sayfa 203.

Muharrem Balcı'yı bir *"mektep"* olarak gören Sibel Eraslan, Star gazetesindeki köşe yazısında, Balcı'nın *"Ömrünü 'hukuk üretimine' ve genç hukukçuların yetişmesine adamış bir mektep insan"* olduğunu belirtiyor[52]. Yazısının ilerleyen bölümlerinde ise Balcı hakkında şu ifadelere yer veriyor[53]:

> ***"Hukuk Vakfı ve Hukuk Sebilleriyle[54], hukuku sadece avukatların mesleği olarak daraltan bakışı kırıyor ve hukukun zihinsel bir teklif ve yükümlülük olarak hepimizin insani bir meşguliyeti olduğunu vurguluyor…"***

Balcı'nın farklılıklara karşı yaklaşımını ve bunun kendisine olan etkilerini Av. Abdullah Uçar şu sözlerle özetliyor[55]:

> ***"Onun derslerine iştirakim sayesinde siyasi partilere ve ideolojilere biat etmiş sağdan soldan hiç kimse ile anlaşamamanın keyfini yaşadım ve halen yaşıyorum. Şöyle diyebilirim ki, doğrunun kişilere, kurumlara ve hatta yazılıp silinen yasalara tabi olmadığını anlamak, onun başlattığı ve inançla devam ettirdiği derslerde nasip oldu… Ufkumu Türkiye'de okumuş, yazmış ve üretmiş her fraksiyona açabilmemi ona borçluyum. Zira neredeyse kendisine düşmanlık edecek fikriyattaki kişilerin dahi kitaplarını, röportajlarını ve makalelerini Muharrem amcanın internet sitesinden indirip okudum. Toplumdaki hak sahibi her kişinin hakkının peşine düşmenin, hukukçuluğun ön koşulu olduğunu ondan ve çevresinden öğrendim."***

Kitaplarının Hikâyeleri

Muharrem Balcı'nın kitaplarının kaleme alınış süreçlerinin birer perde arkası olduğunu bu bölümde görmek mümkündür. Her kitabının bir hikâyesi olduğunu ifade eden Balcı, bunları bizat anlatmıştır[56].

"MGK ve Demokrasi: Hukuk, Ordu, Siyaset", "Eğitim ve Öğretimde Haklar ve Yükümlülükler", "Üniversitelerde Disiplin Cezaları ve Hak Arama Yolları", "Örnekli Açıklamalı Karşılaştırmalı Temel Belgelerde İnsan Hakları", "İhtilafların Çözüm Yolları ve Tahkim", "Aliya ve Arkadaşlarında Yol Haritası ve Gelecek Tasavvuru", "Birikimler" adlı eserlerinin yazılış süreci hakkında detaylar okurların ilgisini çekecek niteliktedir..

İhtilafların Çözüm Yolları ve Tahkim adlı eserinin hikâyesi, 1996 yılında 9 hukukçu arkadaşın Sudan'a yapmış oldukları 9 günlük ziyarette ülkenin hukuk ve yargı kurumlarına dair yaptıkları gözlemlere dayanmaktadır[57]. Bu gözlemler sırasında Sudan'da uyuşmazlıkların %80'inin *"Tahkim"* yargılamasında çözüldüğünü öğrenirler.

---

[52] Sayfa 195.
[53] Sayfa 196.
[54] Hukuk Sebili: Birçok kitap, rapor, tebliğ, söyleşi, makale, köşe yazısı vb. yayımlanan ve arşivlenen birçok eser www.muharrembalci.com platformunda bir sebil misali herkesin ücretsiz erişimine açıktır. M.N.
[55] Sayfa 205.
[56] Sayfa 211-214.
[57] Sayfa 212-213.

O yıllarda Türkiye'de tahkim yargısının yok denecek kadar az olduğunu ifade eden Balcı, halen bu durumun pek değişmediğini belirtmektedir. Tahkim, Sudan'da Osmanlı'dan kalan bir uygulama iken İngiliz işgalinden sonra da hukuk ve yargı kurumlarına dokunulmaması nedeniyle işlemeye devam etmiştir. Bu gözlemlerden elde edilen izlenimler, Türkiye'ye döndükten sonra 3 yıllık bir kitap çalışmasının kapısını aralamış ve bu çalışma, 1999'da Topkapı Eresin Otel'in konferans salonunda yapılan kitap tanıtım toplantısı ile hukuk camiasının ilgisine sunulmuştur.

Eserleri

Muharrem Balcı, yukarda belirtilen kitaplarının yanında birçok rapor, tebliğ, söyleşi, şiir ve makale kaleme almıştır. (Ayrıca Balcı, son zamanlarda İstanbul Sözleşmesi ve Toplumsal Cinsiyet üzerine iki kitap yayımlamıştır.) Bu eserlerinin önemi bir kısmı *"Hukukun Yaygınlaşmasına Adanmış Bir Ömür"* başlıklı kitapta liste halinde yerini almıştır. Bu çalışmaların birçoğu *"muharrembalci.com"* adresinde erişime açıktır.

Sonuç

Bazı meslektaşlarının yaptığı gibi katların, yatların ve otomobillerin hesabını yapmak yerine, kendisini Genç Hukukçuları yetiştirmeye adayan, birçok sivil toplum kuruluşunun kuruluşunda ve/veya yönetiminde yer alarak birçok insana dokunan, bütün bunların yanında kaleme aldığı eserleri ile topluma rehberlik etme uğraşından geri durmayan Muharrem Balcı'nın hakkındaki bu biyografi çalışması, toplumun bütün kesimlerine ilham verebilecek ve örnek olabilecek bir nitelik taşımaktadır. Doç. Dr. İlker Dere tarafından kaleme alınan ve üzerinde çok emek harcandığı belli olan *"Hukukun Yaygınlaştırılmasına Adanmış Bir Ömür: Muharrem Balcı*" adlı bu eserden çıkarılacak birçok ders bulunmaktadır. Bilhassa hukukçular, öğrenciler, öğretmenler, akademisyenler, yakın tarihe ilgi duyanlar, STK'lar için ufuk açıcı bir niteliktedir.

Hukukun Yaygınlaştırılmasına Adanmış Bir Ömür

MUHARREM BALCI

1952
İstanbul'da **Dünyaya Geldi.**
"Mükkerrem"

1966
Lise Yılları
(6 Yılda Tamamlamıştır)

1968
Milli Türk Talebe Birliği Dönemİ
Ortaöğretim Komitesi

1970
Mücadele Birliği Dönemi

1972
İstanbul Üniversite **Hukuk Fakültesi**'ne Giriş

1976
Mücadele Birliği'nden **Ayrılış**

1977
İ.Ü. Hukuk Fakültesi **Mezuniyet**

1979
Avukatlık Mesleğine Başladı.
Nişanlılık & **Evlilik**
Askerlik (Hakim Yedek Subay)

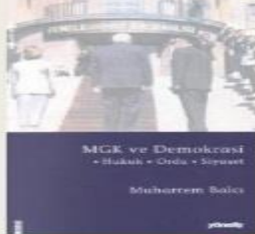
1980
12 Eylül İhtilali ve **Terhis**

1986
Hukukçular Derneği Dönemi (1986-2000)

1988
Yöneliş Yayınları Dönemi (1988-2005)

1990
DAVALAR
-Pullama Davası ve Kaynak Yay. Baskını
-Sivas (Madımak) Davası
-İslami Hareket Davası
-Başbağlar Katliamı Davası
-Sincan Davası

1998
Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Grubu(1998-...)
Tüketiciler Birliği Üyeliği

2003
Birikimler Serisi (I-V) Editör
(2003 - 2006 - 2009 - 2012 - 2016)

2004
İstanbul Barosu Başkan Adaylığı
(Çağrı Avukatlar Grubu)

2008
Hasta Hakları Aktivistleri Derneği
(Kurucu Üye)

2010
Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Başkanlığı (2010-2012)

2012
Bağımlılıkla Mücadele
-Sarı Ay Derneği
-Bağımlılıkla Mücadele Derneği
-Maviay Derneği

2014
Hukuk Vakfı
(Kurucusu ve Başkanı)

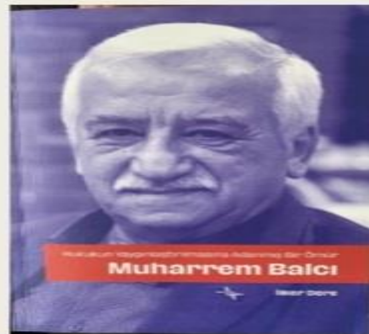
2016
Genç Hukukçular **Hukuk Okumaları**
1998 İstanbul,
2011 Üsküp,
2014 Gaziantep,
2016 Konya,
2017 Adana,
2018 Kayseri ve Bursa'da iken,
COVID-19 sonrası online olarak ülkenin her köşesinde...

2019
Meslekte 40. Yıl

Meslekte 40. Yıl Kutlaması, Üniversite Özlük Dosyası Takdimi, Prof. Dr. Fethi Gedikli ile

2021
Hukukun Yaygınlaştırılmasına Adanmış Bir Ömür:
Muharrem Balcı

* Hazırlayan:: Muhammet NEGİZ, Kasım-2021